

OVERPEINZINGEN NAAR AANLEIDING VAN EEN 'GEWELDIGE BRAND'

DOOR P.N. KALKMAN

Van 20 op 21 december 1915, ruim driekwart eeuw geleden dus, werden de Rotterdammers in de nacht opgeschrikt door een brand die door een verslaggever van een onzer dagbladen gekenmerkt zou worden als een 'geweldige brand'¹⁾. Uit eigen ervaring weet ik dat dit geen overdreven karakterisering was. Ik heb er namelijk als kind bij wijze van spreken met de neus bovenop gezeten.

Bedoeld is de brand in de tabaksfabriek van B. van der Tak & Co., gevestigd in het Zwaanshals nr. 292. Ons gezin - een arbeidersgezin zoals er in het Oude Noorden zoveel werden en worden aangetroffen - woonde er bijna pal tegenover. Wij zaten als het ware in de loge. Die voorname plaats had wèl het bezwaar dat we knap in angst hebben gezeten. Is dat misschien de reden dat ik die brand mijn leven lang niet meer heb kunnen vergeten? Zulks in weerwil van het feit dat ik later door mijn journalistieke beroep heel wat grote branden heb meegemaakt. Met als grootste van alle: de brand van mei 1940.

De brand bij Van der Tak raakte mij echter, meer dan welke andere brand ook, in het persoonlijke vlak. En wel door allerlei begeleidende omstandigheden en situaties. Daar zou ik in het vervolg van mijn verhaal graag wat dieper op in willen gaan.

Het Zwaanshals was en is niet zo'n heel brede straat. In het tweede jaar van Wereldoorlog I was de rijweg in elk geval van zodanige afmetingen dat twee sleperswagens elkaar ternauwernood konden passeren. Door zijn vele winkels was het Zwaanshals niettemin toen al een belangrijke doorsnijding van het noordelijk stadsdeel. Het was zo'n beetje het vitale middelpunt van wat je gerust een typische arbeiderswijk mocht noemen. Een wijk die kon gelden als een sprekend getuigenis van de ondermaatse woningbouw, waaraan de Rotterdamse bouwnijverheid zich in de laatste decennia van de vorige en het begin van onze eeuw op zoveel plaatsen heeft bezondigd om de explosieve bevolkingstoename, veroorzaakt door de onstuimige groei van de haven, te kunnen bijhouden.